

מרדכי ב"מ סי' שמג

ואם הביטול של המלמד מחמת גזירת המושל שבעיר וא"א למלמד ללמוד הוי מכת מדינה ויהא הפסד\הפסד של בעל הבית

שולחן ערוך חושן משפט הלכות הכירות וקבלנות סימן שכא ס"א

החוכר או המקבל שדה מחבירו, {א} והוא בית השלחין {ב} או בית האילן, ויבש מעין בית השלחין {ג} ולא פסק הנהר הגדול, {ד} אלא אפשר להביא ממנו בדלי, או שנקצץ האילן של בית האילנות, אינו מנכה לו מחכירו. ואם מכת מדינה היא, כגון שיבש הנהר, מנכה לו מחכירו. הגה: ב] {ה} אבל בקבלנות אינו מנכה לו כלום, אלא חולקין במה שנמצא כפי תנאם (המגיד פ' ח' דשכירות ונ"י ר"פ המקבל). והא דאמרינן אם מכת מדינה הוא מנכה לו מן חכירו, [ג] הוא הדין בכל כיוצא בזה, דכל מקום ד] שנפסד הענין לגמרי והוי מכת מדינה, מנכה לו משכירותו. ה] ואם אפשר לתקנו על ידי טורח ותחבולות, אינו מנכה לו (מהר"ם פאדוואה סימן ל"ט). א [א] וכל מקום שמנכה לו אין חילוק במה שעבר או להבא. ו] וכן פסק מהר"ם על א' {מלמד שגזר המושל שלא ילמוד, דהוי מכת מדינה ז} {ז} וכל ההפסד על בעל הבית (מרדכי פרק האומנין). ח] ויש חולקין וסבירא להו דמכאן ולהבא בדין חזרה קאי, כמו דאמרינן לעיל סימן ש"י לענין השוכר חמור ומת, ואם לא חזר איהו דאפסיד אנפשיה ומחל (מהר"ם פאדוואה הנזכר לעיל). <א> והסברא הראשונה נראה לי עיקר.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות שכירות פועלים סימן שלד ס"א

וכן בכל א' {אונס שאירע לפועל, בין ששניהם היו יודעין שדרך האונס לבא או ששניהן אינן יודעין, הוי פסידא דפועל. אבל אם בעל הבית יודע והפועל אינו יודע, הוי פסידא דבעל הבית (טור ס"ב). [א] ב] {ב} ואם הוי מכת מדינה, עיין לעיל סימן שכ"א ... אם ברחו ג מחמת ג' {שינוי אור, הוי כשאר אונס, ה} {ה} והוי פסידא דפועל או המלמד (תשובת מהרי"ל סימן מ"א ומהר"ם פאדוואה סימן פ"ו).

סמ"ע סימן שלד סק"ב

ואם היה מכת מדינה עיין לעיל סימן שכ"א. ומדציין מור"ם המראה מקום על סימן שכ"א ולא גם על סימן שכ"ב ששם מקור דיני מכת מדינה, נראה דלא בא כאן אלא לרמז על מה שכתב שם בסימן שכ"א סעיף א' דבמכת מדינה לפעמים יד הפועל על העליונה, וכמ"ש שם בשם מהר"ם [הובא במרדכי ב"מ סי' שמ"ג] דפסק כן במלמד, ועיין מה שכתבתי שם [סק"ו] עליו דלענ"ד אין דעת מהר"ם במרדכי כן, ע"ש שהארכתי:

סמ"ע סימן שכא סק"ו

ואף שמור"ם כתב בסימן של"ד סעיף א' בהג"ה ז"ל, ואם הוה מכת מדינה עיין לעיל סימן שכ"א, ורימז לדברים שכתב כאן, מור"ם לשיטתו שכתב כאן אזל, וסברא זו לא מצינו בשום מקום, ואדרבה מסתברא לומר כיון דמכת מדינה היא המשכיר והשוכר שוין בהדבר ואין לומר דמזלו דשום אחד גרם, ונחזור לכללנו המוציא מחבירו עליו הראיה, או לפחות יהיה ההפסד על שניהן כמו דאמרינן בגמרא [ב"מ ע"ט ע"ב] וכתבו הטור והמחבר לעיל סימן שי"א בשכר ספינה סתם ליין סתם ונטבעה שחולקין, אם לא שאחד מהן רוצה לקיים התנאי כו', ע"ש [טור סעיף ב' ומחבר] סעיף ה', גם במלמד זה שגזר המושל שלא ללמד יחלוקן, שהרי אם זה יאמר שרוצה לקיים התנאי גם השני מוכן לקיים התנאי אלא שאי אפשר מצד המושל, או ה"ל לדמות זה ליין זה וספינה זו דאמרינן דיד המוחזק

היא על העליונה, ולמה פסק במרדכי בשם מוהר"ם סתם דכל הפסידא על הבעה"ב, דמשמע אפילו אם עדיין השכירות בידו צריך לשלם להמלמד, וכן היא דעת מור"ם דבא להשיב על מוהר"ם מפדוואה, דשם המעשה היה דהיה השוכר מוחזק, וס"ל למור"ם דאינו יכול לחזור השוכר משכירותו אפילו להבא אלא צריך לשלם לו בניכוי. **לכן נראה שגם דעת המרדכי בשם מהר"ם היא כן, כי המעיין שם במרדכי יראה דלא כתב שם דכל ההפסד הוא על הבעה"ב,** אלא זה לשונו שם בפרק האומנים בדפוס גדול סי' (שמ"ז) [שמ"ג], אם הביטול של המלמד מחמת גזירת המושל שבעיר ואי אפשר ללמד הוי מכת מדינה ויהא הפסד של בעל הבית, עכ"ל. **הרי דלא כתב כל ההפסד על הבעה"ב כמו שהביא מור"ם לשונו בדרכי משה וגם כתב כן כאן בשו"ע, גם לא כתב ויהא ההפסד על הבעה"ב בה"א הידיעה דהוי משמע הפסד הידוע דהיינו כל ההפסד, אלא כתב ויהא הפסד על הבעה"ב, ונראה לע"ד פשוט דכונת המרדכי בשם מהר"ם היא דגם לבעה"ב יהיה הפסד, דהיינו יחלוקו כמו שאמרו בספינה הנ"ל, והשתא אתי שפיר הנתנית טעם שכתב המרדכי שיהא הפסד לבעה"ב כיון דהיא מכת מדינה, דר"ל כמ"ש לעיל דבמכת מדינה שניהם שוין ואין לתלות במזלו של זה יותר מבשל זה, משו"ה מציינו בו דמנכין בהשכירות או יחלוקו באופן שיהיו שוין בהפסד. ואף שסתם המרדכי דבריו ולא כתב שיהיה גם ההפסד על הבעה"ב והיינו שיהיו שוים בהפסד, ולשונו אפשר לפרש דר"ל כל ההפסד על הבעה"ב, מ"מ כיון דלא פירש ג"כ דבריו לכתוב לשון דיהא משמע שיהא כל ההפסד, ניחא לן לפרש דבריו שכונתו שיהיו שוים כדי לישב כל התמיהות הנ"ל. וממה שכתבתי נתבאר לך ג"כ דגם הראיה שהביא מור"ם בסוף דבריו מתשובת המיימוני סי' כ"ז בההיא דבית שנשרף כו', אין לו מזה ראייה, ואדרבה סייעתא דידי היא משם כנ"ל [ולפי סברת מור"ם צ"ל דכלל דבריו הוא דס"ל דלהבא מנכין ולא אמרינן דה"ל לחזור ומדלא חזר מחיל [וכדעת י"א שהביא מור"ם אח"כ], דמ"ד זה ס"ל דלא אמרינן כן אלא בדבר שאין מכת מדינה דהוא פסידא דפועל משו"ה אמרינן דה"ל לחזור כיון שההפסד שלו, משא"כ בדבר שהוא מכת מדינה דאין ההפסד לפועל ומשו"ה לא אמרינן דמחיל כיון שאינו חוזר. ומשו"ה מלמד שהוא כפועל, במכת מדינה ההפסד הוי של בעל הבית, וגבי הבעה"ב אין שייך לומר דה"ל לחזור, וגם אינו יכול לחזור כמ"ש לקמן בסימן של"ג סעיף ד' [בהג"ה]. וגם צ"ל לסברתו דבכיוון השמיט מור"ם הפלוגתא בסימן שי"ב סעיף י"ז בהג"ה, דפסק כמ"ד זה, ודייק כן מלשון המרדכי דסתם כנ"ל ומתשובת מיימוני סי' כ"ז שהשוה מכת מדינה בשריפת בתים לחמור], ודוק:**

נתיבות המשפט ביאורים סימן שלד סק"א

ואם היה מכת מדינה. עיין סמ"ע ס"ק ב'. ובאמת הדין הוא לכאורה תמוה מאד, מהיכי תיתי יהיה עדיף מכת מדינה מאילו איתרמי האונס בבעל הבית דהוי פסידא דפועל, דהא ה"נ הבעל הבית לא פשע מידי דהוי כאילו שניהם אינן יודעין מהאונס, ואדרבה מציינו שמכת מדינה הוא מגרע כח הפועל, דהא בהשכירות [סימן שכ"א סעיף א'] אף שבשאר אונס אינו מנכה לו, ובמכת מדינה מנכה לו, וכן בשכירות בית למאן דס"ל בנשרף הבית דחייב לשלם כל השכירות, מ"מ במכת מדינה פטור, ובמלמד בסימן שכ"א [סעיף א' בהג"ה] וכן הכא משמע מדברי הרב דמכת מדינה מאלם כח הפועל שחייב לשלם לו אפילו בדבר שלא היה לבעל הבית לידע יותר מפועל.

לכן נראה דאין דעת הרב כאן דבמכת מדינה משלם כל שכרו וכדעת המרדכי [ב"מ סי' שמ"ג] שהביא הרב בהגה"ה בסימן שכ"א [שם], דא"כ היה לו לכתוב בפשיטות ואם היה מכת מדינה חייב לשלם כל שכרו, שכאן מבואר עיקר דיני אונסי הפועל, וגם לקמן בסמוך כתב בעצמו דאם ברחו מחמת שינוי האויר הוי פסידא דפועל, אף דשינוי האויר הוא מכת מדינה כמ"ש הש"ך שם [סק"ג]. רק כונת הרב דכפועל כגון בפסק הנהר ויש לו טירחא יתירה, או שנתמעט הטירחא, בדין חזרה קאי, ואף אם הפועל רוצה לעבוד שיוסיפו או שימעטו לו משכירותו כפי שנתרצה או שנתמעט הטירחא והבעל הבית אינו רוצה, או שהוא להיפך שהבעל הבית רוצה והפועל אינו רוצה, אין אחד יכול לכוף לחבירו ובדין חזרה קאי, משא"כ מכת מדינה בדין ניכוי קאי כמ"ש הרב בהגה"ה בסימן שכ"א וכל אחד יכול לכוף את חבירו

שיגמור העבודה ובדין ניכוי, ועיין בסמ"ע שם [סק"ו], אבל לענין לשלם כל השכירות ודאי דאף הרב סובר שפטור כמ"ש כאן, ולא הביא הרב בסימן שכ"א דברי המרדכי במלמד רק להוכיח דעתו דמכת מדינה שייך גם על להבא, שלא כמהר"מ פאדווה [סי' ל"ט] דס"ל דמכת מדינה לא שייך רק בלעבר ולא להבא, אבל אינו פוסק כוותיה כדמוכח כאן גבי מלמד באירע דבר שנפטר בעל הבית.

וטעמו של המרדכי [שם] דחייב במלמד בגזירת המושל, נראה דס"ל כיון דמלמד אסור ליטול שכר לימוד רק שכר שימור כמבואר בנדירים [ל"ז ע"א], וגזירת המושל אינו אונס על השימור רק על הלימוד, ולכך חייב הבעל הבית כיון שלא נעשה האונס על הדבר ששכרו, אף שהשכירות של אלו הדברים היה רק בשביל כונת הלימוד, מ"מ נקרא עשה שליח שליחותו כיון דבגוף הדבר ששכרו לא נאנס, ודמי לשכרו להביא כרוב ודרמוסקין לחולה ומצאו שמת [ב"ק קט"ז ע"ב] דנקרא עשה שליחותו, אף שצורך הבאת כרוב היה בשביל ריפוי החולה ונאנס בענין ריפוי החולה, מ"מ בגוף הדבר שהשכירו עשה שליחותו, וה"נ כן הוא, כיון שלא נאנס בגוף הדבר ששכרו לעשות דהיינו השימור, חייב לשלם, משא"כ במת או חלה הנער או שברח מחמת דבר, שנאנס מחמת גוף הדבר ששכרו שאין לו לשמור, פסק [המרדכי ב"מ סי' שד"מ שמ"ו] שפיר שפטור. ובוזר אתי שפיר דברי המרדכי דבגזירת המושל חייב משום שהוא מכת מדינה, דאילו לא היה מכת מדינה רק שהיה האונס מה שלא יכול ללמוד עם הנער בהמלמד ולא בהנער, כגון שנשתתק המלמד, ודאי דהיה פטור מליתן השכר, וכיון שגזירת המושל הוא מכת מדינה לא חשיב אונס מחמת המלמד ולכך חייב.

ערוך השולחן חושן משפט סימן שלד ס"י

אם נתהוה בעיר שינוי אויר וברחו הווי כשאר אונס והווי פסידא דפועל או המלמד כן כתב רבינו הרמ"א וכתב אחד מהגדולים דדוקא כשהמיעוט ברחו אבל אם ברחו כולם או רוב העיר הווי מכת מדינה וההפסד הוא על הבעה"ב ומשלם להם כל שכרם כמ"ש בסעיף ד' [ש"ך] ולי נראה מסתימת לשון רבינו הרמ"א דאף אם הווי מכת מדינה ההפסד עליהם וטעמו נ"ל דדוקא כשהפועל או המלמד עומד מוכן לעשות מלאכתו אלא שהמלאכה נתבטלה כמו פסק הנהר הגדול שבסעיף ד' או אם התלמידים לבדם ברחו מקודם אבל אם בעת התהות המגפה ברח המלמד וגם התלמידים ההפסד של המלמד ומזה מיירי רבינו הרמ"א וזה שכתב אם ברחו ר"ל המלמדים או הפועלים ואינו כדן שכתב סי' שכ"א בגזירת המושל שלא ילמדו דהתם מוכן המלמד ללמוד אלא שאין מניחין אותו וכן בשינוי אויר והתלמיד או הפעולה נשמטה מלפניו כיון דמכת מדינה היא ההפסד על בעה"ב אבל כשהפועל או המלמד בעצמו ברח ג"כ מיד בהתחלת האונס והשמיטו את עצמם מהמלאכה בעוד שיכלו לעשות למה יסבול הבעה"ב דטעמא דמכת מדינה ההפסד הוא על הבעה"ב משום דמשמיא הוא דגזרו עליה ולא שייך זה אלא כשנתבטל הפעולה רק מצד הבעה"ב ולא כשנתבטל מצד הפועל והמלמד ג"כ וראיה לזה דהא גם במכת מדינה אם ע"י טורח גדול ביכלתם לעשות הווי ההפסד עליהם כמ"ש בסי' שכ"א מכ"ש כשהם נחפזו לברוח מהמלאכה דההפסד הוא עליהם [ואתי שפיר פסק מהר"מ שהביא הש"ך בסק"ג ותמה עליו ע"ש ודוק]: